

Produktivitetskommisjonen
Finansdepartementet
Pb. 8008 Dep
0030 Oslo

Vår ref.:

Oslo, 19.06.14

INNSPILL TIL PRODUKTIVITETSKOMMISSJONEN: FINANS – NÆRING FOR ANDRE NÆRINGER

Produktivitetskommisjonen arrangerte et seminar for arbeidslivets organisasjoner om årsakene til svakere produktivitet i privat sektor og mulige tiltak i Oslo 19. mai. Finansforbundet deltok på seminaret, og finans sektor ble omtalt av flere. Tiden som var satt av til debatt og spørsmål tillot imidlertid ikke Finansforbundet å komme med substansielle innspill under møtet. Vi ønsker å bidra til kommisjonens arbeid ved å dele våre vurderinger, og håper selvsagt at Kommisjonen tar innspillene inn i arbeidet gjennom å behandle utfordringene i Kommisjonens rapport.

Finansnæringen – en næring for andre næringer

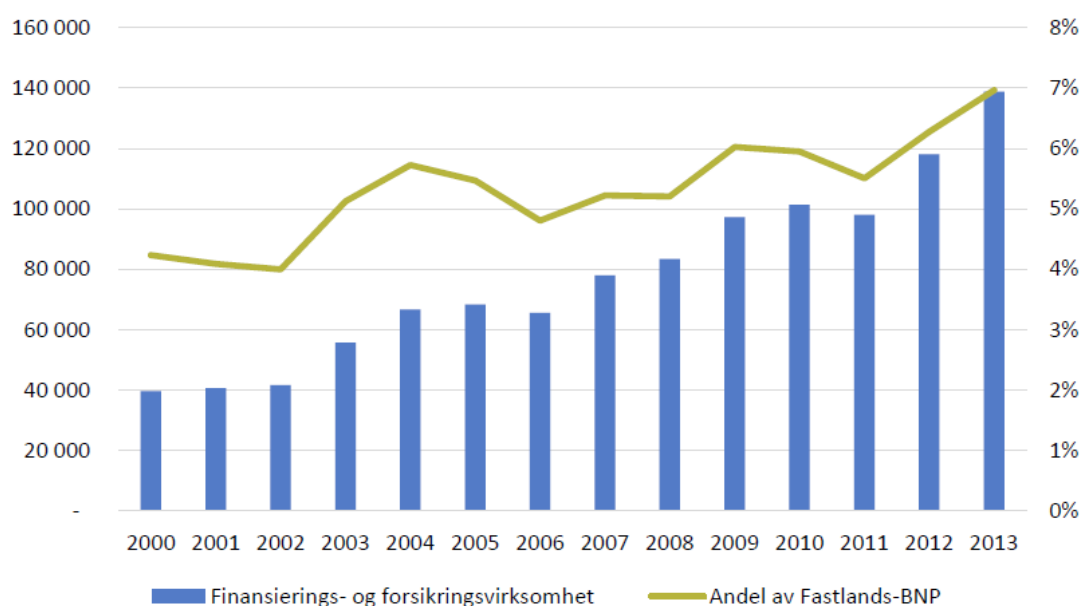
«Finansnæringen er næringslivets blodomløp. For at næringslivet skal fungere og skape vekst, må det kanaliseres kapital til lønnsomme prosjekter. Dersom bedriftene ikke selv har denne kapitalen tilgjengelig, er det nødvendig med ekstern kapitaltilførsel, enten som lån eller som egenkapital. Det er her finansnæringen bidrar, både med kapital og med kompetanse. Finansnæringen er både formidler av kapital og problemløser i finansielle spørsmål. Finansnæringen kobler sammen sparere og låntakere, og investorer og prosjektmakere. Finansnæringen står også for vesentlige deler av kapitalplasseringen og kapitalforvaltningen i samfunnet. Finansnæringen tilbyr risikoavlastning gjennom forsikring og ulike finansielle instrumenter, og finansnæringen ivaretar betalingsoverføring og valutatransaksjoner. Finansnæringen organiserer de økonomiske møteplassene som får vårt økonomiske system til å fungere. Finansmarkedet fungerer også som et viktig korrektiv til bedriftenes atferd.»

Slik innledes beskrivelsen av Finansnæringen i boken «Et kunnskapsbasert Norge».

Finansnæringens vekst i verdiskaping i Norge har vært formidabel. Fra 2000 til 2013 steg verdiskapingen fra 40 til 140 milliarder. Finansnæringens andel av BNP gikk i samme periode fra omkring 2 % til over 7 %, altså over tredoblet.

Finansnæringen bidrar også med betydelige skatteinntekter til den norske stat. Selv gjennom perioden 2007-2009, som inkluderer finanskrisen, betalte finansnæringen mer skatt enn noen annen enkeltstående i fastlandsøkonomien, totalt 39 milliarder kroner (SSB).

Figur 22: Bruttoprodukt (i løpende priser) innen finansierings- og forsikringstjenester. Millioner kroner, og i prosent av Fastlands-Norge (høyre akse)

Kilde: SSB / Rapport om Finansnæringens rolle i den norske frontfagsmodellen (Samfunnsøkonomisk Analyse)

Fra 1990 til 2011 økte produktiviteten med nær 160 prosent i finansnæringen, mot 45 prosent i øvrige næringer på fastlandet. Økningen er kommet til tross for finanskrisen i 2008.

Produktivtetsveksten har i stor grad kommet kundene til gode. Ikke bare har avstanden mellom renter på lån og innskudd (rentemarginen) sunket fra 5,3 til 2,0 siden 1990. Størrelsen på gebyrer er redusert, og behandlingstid på de fleste prosesser er betraktelig kortet ned gjennom dynamiske nettbaserte løsninger.

Bankenes betalingsformidlingssystem, som er et av verdens mest effektive, produserer nå mer enn fire ganger så mange transaksjoner som på begynnelsen av 1990-tallet. Samtidig er bankenes kostnader blitt mer enn halvert. Produktivtetsveksten henger i stor grad sammen med at ny teknologi er tatt i bruk, men også med stor omstillingsevne i de enkelte institusjoner.

Næringen er seg sitt ansvar bevisst når det gjelder å vedlikeholde og videreutvikle sine systemer. Nedetid i for eksempel nettbank og kortsystemer kan få store konsekvenser for samfunnet. Derfor er det også stor beredskap i næringen, både rundt driftsstabilitet og nettkriminalitet.

I dag har finansnæringen et enormt utnyttet internasjonalt potensiale gjennom at det i Norge er utviklet effektive løsninger som gjør norsk finansnæring konkurransedyktig. I dag betjener finansnæringen i Norge i stor grad norsk næringsliv, men vi har banker som er de beste i verden på sine områder, som offshore, shipping, og sjømat. Finansnæringen kan følge norsk næringsliv ut i verden på andre områder også. Forutsetningen er imidlertid konkurransedyktige rammebetingelser.

Finansnæringen er utsatt for betydelig internasjonal konkurranse, noe sammensetningen av tilbydere i det norske finansmarkedet er et tydelig bevis på. Det er derfor avgjørende at norsk regulering følger den regulering som det blir internasjonal enighet om, og den gjennomføringsplan som EU vedtar. Særlig strenge eller tidlige norske krav vil innebære tap av konkurransekraft og dermed markedsandeler for norske aktører.

Som en fremmadlent fagforening ønsker Finansforbundet å sette søkelys på morgendagens muligheter for norsk finansnæring. Derfor har Finansforbundet sammen med BI tatt initiativ til en serie forskningsrapporter som tar for seg handlingsrommet til norsk finansnæring og muligheten for å styrke kapitalmiljøet i Norge.

Vi vil bygge videre på de styrker som vår næringen har i Norge. Kvalitetstegn som høy effektivitet og sikkerhet, åpenhet, transparens og ikke minst høy kompetanse er noe den norske finansnæringen kan være stolte av. Det ligger også muligheter for å skape et større forvaltningsmiljø i Norge dersom man utnytter tilgangen på finanskapital enda mer effektivt. For å få dette til vil vi trenge myndighetenes hjelp til å utvikle en aktiv næringspolitikk for finanssektoren og en næring som tør å satse på kunnskap, forskning og innovasjon. (Forskningsrapport «Kapitalforvaltning i Norge – en ny vekstnæring?» (2013) Professor Torger Reve m.fl.)

Konklusjon: Det offentlige Norge må ta finansnæringen på alvor som næring. I dag kan man få inntrykk av at finans betraktes først og fremst som et nødvendig onde. Finansdepartementet håndterer i dag først og fremst regulatoriske elementer knyttet til finans, og er i liten grad bidragsyter på linje med det for eksempel olje, industri, landbruk eller fiskeri tar på seg. Finansnæringen er den eneste næringen av tilsvarende størrelse som ikke har et departement med næringsansvar. Finansforbundet anser at Finansdepartementet fortsatt kan ivareta det ansvar de har i dag, men at næringsansvaret for finansnæringen bør tilligge Næringsdepartementet. Finansnæringen bidrar med omfattende midler til egen forskning og utvikling på sitt eget område, men bør på sikt også kunne få tilgang på offentlige forsknings- og utredningsmidler knyttet til videreutvikling og oppbygging av næringen innenfor den norske modellen.

Finansnæringen – samfunnskostnader ved produktivitsveksten

Outsourcing til lavkostland er en utfordring vi ser i flere og flere av våre medlemsbedrifter.

I de største finansinstitusjonene har denne trenden nå begynt å «ta av». Fra å tidligere omfatte noen hundre arbeidsplasser i Norge eksisterer det nå planer og utredninger som omfatter outsourcing av flere tusen finansarbeidsplasser ut av Norge de nærmeste årene. De minste finansinstitusjonene benytter seg ikke av outsourcing da de har for små volum.

Outsourcing av arbeidsoppgaver for å redusere kostnader bør etter vårt skjønn være unntaket i en næring preget av høy kompetanse, produktivitet samt høye krav til sikkerhet og tillit.

Næringen må i fremtiden være, i en enda større grad, til stede på kundenes premisser. Finansforbundet forventer store endringer knyttet til teknologiutvikling og kundeadferd i årene som kommer. Dette vil kreve mye av næringens ledere og ansatte.

Nye kapitalkrav legger enda større press på bank og forsikringsbransjen. Så lenge kravene som innføres er like og fører til at vi ikke får konkurransevridende rammevilkår mener Finansforbundet at strengere kapitalkrav og reguleringer er til det beste for næringen og kundene. Nye kapitalkrav legger enda større press på bank og forsikringsbransjen. Så lenge kravene som innføres er internasjonalt like og fører til at vi ikke får konkurransevridende rammevilkår mener Finansforbundet at strengere kapitalkrav og reguleringer er til det beste for næringen og kundene.

Finansforbundet ønsker å sette søkelys på tre problemstillinger rundt outsourcing. En større bevisstgjøring rundt disse vil bidra til å bevare kunnskap og innovasjon i finansbransjen i Norge.

Outsourcing er ikke en lettvinnt måte å effektivisere organisasjonen på. Transaksjonskostnadene blir ofte store, sparte kostnader kan fort «spises opp» av nye kostnader. Vi ser nå at mye av oppbygging av ny kunnskap skjer utenfor landet og at Norge kan miste sin innovasjonskraft. Norsk finansnæring må satse på kunnskap for å være attraktiv for kundene. Innovasjon og forskning vil være sentrale virkemidler for å nå dette målet. Det er ikke bare «å flytte hjem igjen» for dette fører til at bedriften ofte mangler den kunnskap som skal til. (Rapport «Outsourcing-hva viser forskning om mål og resultater?» (2013) Professor Petter Gottschalk)

Ny teknologi er grenseløs. Finansforbundet mener at myndighetene bør foreta en vurdering av sikkerheten og personvern når så mange sensitive kundeopplysninger lagres i bl.a. grenseløse «nettskyer». Vi må sikre oss slik at sensitive kundeopplysninger ikke kommer på avveie og kan misbrukes. Finansforbundet mener at myndighetene snarest må iverksette arbeid med å utrede sikkerhetstrusselen ved outsourcing og ivareta kundeinformasjon som sendes over landegrensene. Dette er for viktig til bare å være opp til den enkelte bedrift.

Kostnadsbildet på kort sikt kan drive fram mye av outsourcingen. For at dette ikke skal skje er det viktig at også eierne bidrar i dette paradigmeskiftet med rimelige krav til utbytte. Dette må også gjelde staten.

Konklusjon: Det må legges til rette for omstillingsprosesser i Norge som alternativ til outsourcing. Norge trenger sterke miljøer for innovasjon og utvikling for det er det som i mange år har styrket vår konkurransekraft.

Et annet område der effektiviseringen har en samfunnsmessig kostnad er ved at *finans sektor ikke lenger synes å ha plass til alle typer arbeidstakere:*

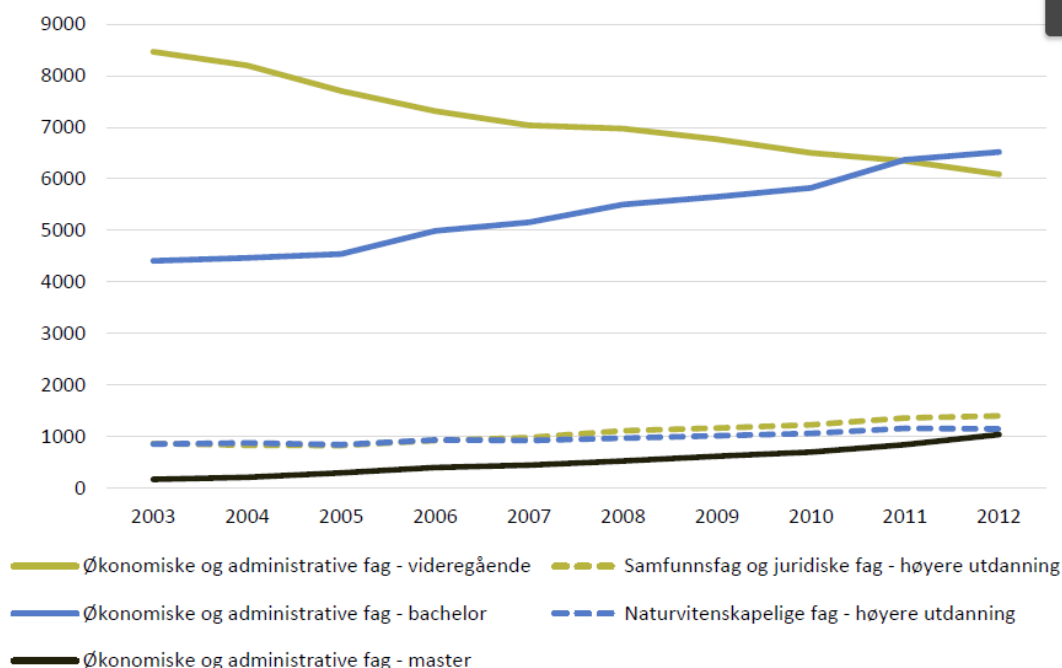
Tabell 20. Antall ansatte i bank- og forsikringsvirksomhet ¹ per 1. september 2013. Etter alder i tellingsåret, bedriftstype og kjønn. Antall												
	Alder i tellingsåret											
	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67
Menn og kvinner												
Ansatte i alt	817	810	774	742	794	739	609	532	364	225	193	45

Tabellen over viser antall ansatte etter alder. Tallene er utdrag av SSB-tall for Finans Norge sine bedrifter målt per 1. september 2013 (inkl deltidsansatte, men ekskl. Storebrand og IF).

Aldersgruppen 56-61 er representert med antall ansatte på linje med det som kan forventes ut i fra en statistisk fordeling av ansatte på forskjellige alderskategorier. Etter fylte 62 år synker antallet som fortsatt arbeider i finans dramatisk. Finansforbundet kjenner forholdene godt nok til å kunne bekrefte at mange av de som er gått av med førtidspensjon, ikke ville gjort det dersom forholdene hadde ligget til rette for at de kunne fortsette å arbeide uten anmodning fra arbeidsgiver om å «ta en pakke» og gå av tidlig. I vår tid er forventet levetid på full fart oppover og det signaliseres på den ene siden at folk må forvente å arbeide lenger. På den annen side blir det færre og færre arbeidsgivere som ønsker denne arbeidskraften velkommen, i produktivitetsvekstens navn.

En tredje konsekvens av krav om økt produktivet finner vi i oversikten *over strukturen for utdanning blant de sysselsatte innenfor finans;*

Figur 19: Utdanning blant sysselsatte i tariffområdet innen finanstjenester

Kilde: SSB / Rapport om Finansnæringens rolle i den norske frontfagsmodellen (Samfunnsøkonomisk Analyse)

Tallene viser at antall ansatte som kun har utdanning på grunn- og videregående nivå er på full fart ut fra næringen som sektor. Finansbedrifter krever nå som hovedregel at nyansatte som kommer inn minst har bachelornivå. Prosentvis økning i antallet med mastergrad er enda høyere. Det er skrevet mye om «mastersyken» og det som tilsynelatende er et krav om avansert utdanning for å utføre, i noen tilfeller, oppgaver som tidligere ble utført av ansatte med videregående nivå. Næringen er imidlertid klare på at kravet om utdanning slår ut i økt produktivitet. Ikke alle er egnet for å ta mastergradsstudier.

Utviklingen ville for så vidt ikke volde bekymring på makronivå dersom det i andre sektorer i Norge var behov for den arbeidskraften som ufrivillig går ut av finans. Dersom eldre ansatte uten mastergrad fant alternativt arbeid i andre sektorer var ikke situasjonen et samfunnsproblem. Finansforbundet legger imidlertid til grunn at trenden som i dag preger finans også er til stede, eller vil komme, i andre sektorer.

Dersom tiltak for produktivitet blir så krevende for enkeltindivid at bare de mest effektive får tilgang til arbeid, er spørsmålet hva som skal skje med de andre. Disse spørsmålene kan – og bør – i tillegg til eldre og lavere utdannede reises også for folk med fysisk eller psykisk utviklingshemming, småbarnsforeldre, innvandrere med mangelfulle språkferdigheter, de som blir utbrent av press i yrkeslivet og så videre.

NOU 2013:13 (Holden III-utvalgets rapport) gir på side 127 (boks 7.2) noen dilemmaer knyttet til målingen av produktivitetutviklingen. Felles for definisjonene som benyttes er at de søker å måle bruttoprodukt per (arbeidet) timeverk.

Produktivitetskommissjonens mandat synes nært knyttet opp mot tradisjonell definisjon av produktivitet. Mandatet ser ikke ut til å ta inn over seg utfordringene knyttet til hva som skal skje med de minst produktive blant oss når kravene til produktivitet øker. Etter Finansforbundets syn blir verdien av Kommisjonens arbeid begrenset dersom Kommisjonen kun vurderer utviklingen i vekst i bruttoprodukt per timeverk. Etter vårt syn er en riktigere målsetting for produktivitet i samfunnet å øke bruttoproduktet per person i yrkesfør alder, som ikke er medisinsk uføre.

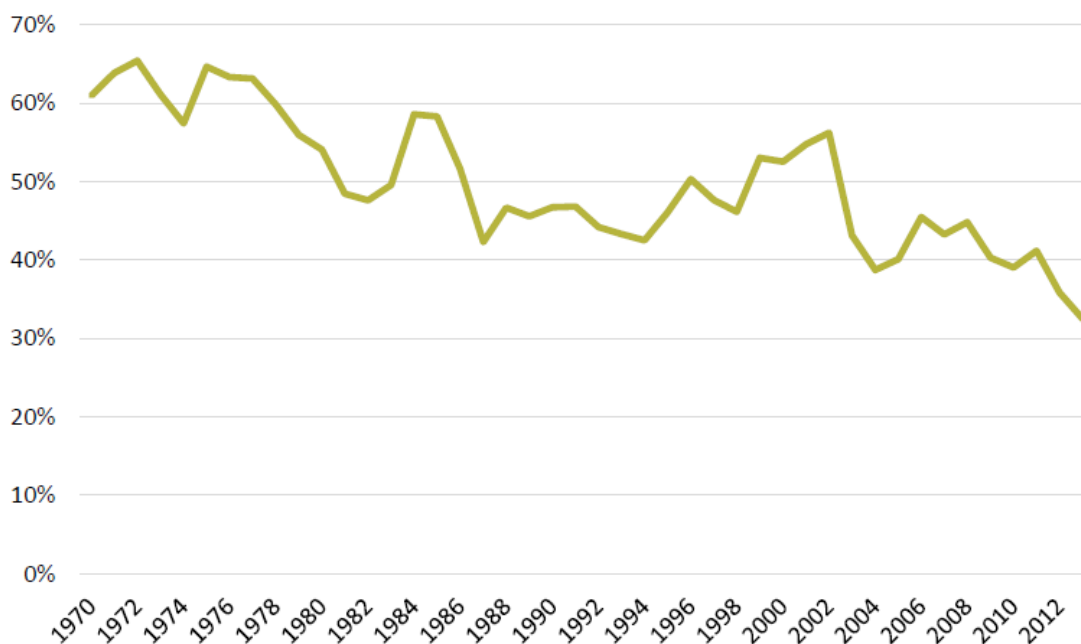
Konklusjon: Det hjelper lite om den norske produktiviteten slår OECD, dersom veksten kommer fordi bare de mest effektive arbeidstakerne er i arbeid.

Lønnsveksten i finansnæringen er frikoblet fra produktivitetveksten i næringen. Dette er et paradoks med tanke på at store deler av norsk finansnæring nettopp er svært konkurranseutsatt. Når norske finansbedrifter nå klarer seg godt i konkurransen med utlandet kommer det ikke i stor nok grad de ansatte til gode.

Figuren under viser at lønnskostnadenes andel av verdiskapingen i finans, i strid med forutsetningene i den norske frontfagsmodellen, har gått dramatisk ned – fra over 60 % i 1970 til 32 % i 2013.

Overskuddet som følge av effektiviseringen har altså, som kommentert over, kommet kundene til gode, men ikke i så stor grad som det kunne forventes, og lønsmottakere innenfor regulativområdet i finans sektor har heller ikke hatt en lønnsvekst som gjenspeiler utviklingen i verdiskaping. Eierne og utvalgte grupper med ledere og risikotakere innenfor finans har øket sin relative andel av verdiskapingen.

Figur 34. Lønnskostnadenes andel av verdiskapingen innen finansiering og forsikringsvirksomhet 1970-2013

Kilde: SSB / Rapport om Finansnæringens rolle i den norske frontfagsmodellen (Samfunnsøkonomisk Analyse)

Dersom marginene kuttes og overskudd i større og større grad forbeholdes en begrenset gruppe mennesker, mister samfunnet som helhet kjøpekraft i markedene som næringsvirksomhet er til for å dekke. Dette gjelder ikke bare i finans, men på alle samfunnsområder. Det er begrenset hvor stort konsum som noen få rike mennesker vil representere i økonomien. Uten konsum i bunn vil næringsvirksomhet til syvende og sist få utfordringer. Dermed blir det også færre reelt gode pengeplasseringer tilgjengelig og det vil oppstå bobler i økonomien. Utfordringene ligger i at det isolert sett for den enkelte aktør kan fremstå som fordelaktig å tilpasse seg gjennom å toppe overskuddet fra virksomheten og redusere kostnader, inklusive arbeidstakeres lønn.

Å sikre en bredere inntektsfordeling gjennom fordeling av verdiskaping til befolkningen er sentralt for at næringen skal fungere, men sikres kun gjennom lovregulering eller tariffmessige avtaler. Dette har vært solid forankret i de skandinaviske landene og er en grunnpillars for vår velstand.

Konklusjon: Skal produktiviteten trives må den alminnelige del av befolkningen opprettholde god kjøpekraft.

Innspill er formidlet også elektronisk, samt via YS-sekretariatet.

Med vennlig hilsen
FINANSFORBUNDET

Pål Adrian Hellman
Forbundsleder